

УДК 81'42-028.42:[378.091.212:165.242.1]-043.86](045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-10\(51\)-742-755](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-10(51)-742-755)

Кучеренко Ірина Анатоліївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти, Білоцерківський інститут неперервної післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква, <https://orcid.org/0000-0001-8005-6757>

НАУКОВИЙ ДИСКУРС ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Анотація. У статті охарактеризовано сутність та особливості наукового дискурсу, обґрунтовано роль наукового дискурсу як важливого складника розвитку академічної комунікативної компетентності здобувача вищої освіти, розроблено вправи для вивчення української мови в аспекті наукового дискурсу. Засвоєння норм наукового дискурсу є важливим складником для розвитку комунікативної компетентності, становлення академічної ідентичності здобувача освіти, забезпечення академічної доброчесності та успішного ведення наукового спілкування, необхідною передумовою для подальшого професійного зростання та отримання наукового ступеня. У процесі дослідження проведено аналіз наукових поглядів щодо природи поняття «дискурс», його особливостей та типології. Авторка акцентує увагу, що науковий дискурс – це тип комунікації в академічному середовищі; складне поєднання вербального і невербального у процесі наукової комунікативної взаємодії; «живий науковий текст в дії», занурений в певний соціальний контекст. Науковий дискурс вимагає суворого дотримання норм наукового стилю мовлення, наукового етикету, культури наукового мовлення; регулюється чіткими соціальними, інституційними та етичними нормами. Науковий дискурс спрямований на пошук, аналіз, синтез наукового знання, дослідження наукової проблеми, поширення і пояснення результатів дослідження. Зазначено, що науковий дискурс реалізується через науковий стиль мовлення.

Охарактеризовано науковий стиль мовлення як функційний різновид літературної мови, що обслуговує галузі науки, техніки та освіти. Описано основні характерні риси наукового стилю, які пояснюються характером наукового мислення.

Схарактеризовано основні жанри наукового стилю мовлення, які є формами мовного спілкування, продиктованими комунікативною ситуацією.

Ключовим практичним результатом є розробка комплексу різнотипних вправ, завдань і кейсів для вивчення української мови в аспекті наукового дискурсу.

Ключові слова: науковий дискурс, науковий стиль мовлення, академічна комунікативна компетентність, академічна ідентичність, вивчення української мови в контексті наукового дискурсу.

Kucherenko Iryna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Learning Technologies, Occupational Safety and Inclusive Education, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education, DZVO "University of Education Management" of the National Academy of Sciences of Ukraine, Bila Tserkva, <https://orcid.org/0000-0001-8005-6757>

SCIENTIFIC DISCOURSE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF ACADEMIC COMMUNICATIVE COMPETENCE OF A STUDENT

Abstract. The article describes the essence and features of scientific discourse, substantiates the role of scientific discourse as an important component of the development of academic communicative competence of a higher education student, and develops exercises for studying the Ukrainian language in the aspect of scientific discourse. Mastering the norms of scientific discourse is an important component for the development of communicative competence, the formation of the academic identity of a higher education student, ensuring academic integrity and successful scientific communication, a necessary prerequisite for further professional growth and obtaining a scientific degree. In the process of research, an analysis of scientific views on the nature of the concept of «discourse», its features and typology were conducted. The author emphasizes that scientific discourse is a type of communication in the academic environment; a complex combination of verbal and non-verbal in the process of scientific communicative interaction; «a living scientific text in action», immersed in a certain social context. Scientific discourse requires strict adherence to the norms of scientific style of speech, scientific etiquette, and culture of scientific speech; it is regulated by clear social, institutional, and ethical norms. Scientific discourse is aimed at searching, analyzing, and synthesizing scientific knowledge, investigating a scientific problem, and disseminating and explaining research results. It is noted that scientific discourse is realized through the scientific style of speech. The scientific style of speech is characterized as a functional variety of literary language that serves the fields of science, technology, and education. The main characteristic features of the scientific style are described, which are explained by the nature of scientific thinking. The main genres of the scientific style of speech are characterized, which are forms of linguistic communication

dictated by the communicative situation. The key practical result is the development of a set of various exercises, tasks, and cases for studying the Ukrainian language in the aspect of scientific discourse.

Keywords: scientific discourse, scientific style of speech, academic communicative competence, academic identity, learning the Ukrainian language in the context of scientific discourse.

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві особливу увагу приділяють позитивній успішній комунікативній взаємодії, що здійснюється державною мовою. Нині в контексті системи вищої освіти опанування здобувачами освіти сутності та особливостей українського наукового дискурсу набуває особливої актуальності та значущості. Засвоєння норм наукового дискурсу є важливим складником розвитку комунікативної компетентності здобувача освіти. Успішне вивчення здобувачем освіти наукового дискурсу є важливим для розвитку його академічної ідентичності, здійснення наукового спілкування і необхідною передумовою для отримання наукового ступеня.

Поняття «дискурс» у значенні «бесіда, діалог, мовлення» почали використовувати ще за часів Давнього Риму. Саме таке семантичне наповнення мають і сучасні слова: французьке *diskours* і англійське *discourse* – «діалог, міркування, лекція, доповідь». В аспекті лінгвістики термін «дискурс» починають використовувати у середині ХХ ст., коли у 1952 р. Зелліг Харріс, характеризуючи мову реклами, застосував його як наукове поняття. Нині дискурсологія здійснює ґрунтовне вивчення загальних питань дискурсу, його сутності, змісту, особливостей, функцій, будови, видів та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття дискурсу досліджують лінгвісти, психологи, соціологи, лінгводидакти (Ф. Бацевич, Е. Бенвеніст, А. Богуш, Дж. Браун, Н. Голуб, О. Горошкіна, А. Греймас, Т. Дейк, А. Загнітко, С. Караман, І. Кочан, О. Кучерук, Л. Мамчур, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Пеше, О. Селіванова, О. Семенов та ін.).

Мета статті – охарактеризувати сутність та особливості наукового дискурсу, обґрунтувати роль наукового дискурсу як важливого складника розвитку академічної комунікативної компетентності здобувача вищої освіти, розробити шляхи вивчення української мови в аспекті наукового дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття «дискурс» трактують відповідно до галузі науки. Філологія досліджує дискурс із точки зору тексту і контексту. Соціологія акцентує увагу на соціальній природі дискурсу. Педагогіка досліджує дискурс як засіб і середовище навчання та виховання особистості. В аспекті лінгводидактики дискурс характеризують у межах лінгвістичних, педагогічних і лінгводидактичних знань.

Лексикографічні джерела фіксують, що дискурс – це «єдність мовлення та ситуації, в якій воно відбувається. Включає як перебіг мовлення, так і його передумови, обмеження, та результати, позамовний контекст і невисловлені цілі й наміри, які супроводжують акт мовлення [2]; «мовлення, процес мовленнєвої діяльності; спосіб говоріння» [3]; «сукупність взаємопов'язаних висловлювань (текстів), що реалізуються в певних соціально-культурних умовах з урахуванням діяльності учасників комунікації (адресанта й адресата); процес вербального й невербального спілкування» [10, с. 41].

У науковому просторі констатуємо такі дефініції поняття «дискурс»:

- комунікативна подія, яка відбувається між мовцем і слухачем (спостерігачем тощо) у певному часовому та просторовому контекстах у процесі комунікативної дії (усної чи писемної, з вербальними та невербальними складниками); складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й позамовні, екстралінгвістичні фактори (намір і цілі комуніканта, знання про світ тощо), необхідні для розуміння тексту (Т. Дейк);

- «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, тривалий у часі процес, утілений у певній (іноді значній) кількості повідомлень; мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, друковану, паралінгвальну тощо), відбувається у межах одного чи кількох каналів комунікації, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування і являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування. Дискурс має своїм результатом формування різноманітних текстів і мовленнєвих жанрів» (Ф. Бацевич) [1, с. 42];

- «1) зв'язне мовлення в конкретних соціокультурних, психологічних умовах. Дискурс відбиває ситуацію безпосередньої мовної діяльності з урахуванням форм спілкування, поведінки, міміки, жестів мовця; 2) текст разом з умовами його творення, сприймання, динамічний контекст культури, у якому здійснюється прочитання тексту та його вплив на свідомість читача» (С. Єрмоленко) [4, с. 47–48];

- «аргументоване усне чи письмове обговорення будь-якої теми, в якому предметом дискусії стають і самі способи аргументації; будь-яке мовлення, розмова, дискусія, особливості яких характеризують мовця. Первинним (традиційним) є використання терміна у першому значенні; у другому значенні поняття стали використовувати у філософії і гуманістиці передусім під впливом постмодернового повороту у філософії (В. Лісовий) [7]»;

- «складне поєднання мовного (вербального) і позамовного (невербального); «живий процес спілкування», «живий текст», його звукова або графічна реалізація, що втілює думку мовця у конкретній ситуації спілкування; найзагальніша категорія міжособистісної інтеракції – тип комунікативної

діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну (лат. *lingva* – мова)) і відбувається у певних межах каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками комуні кантів (І. Кучеренко, Л. Мамчур) [6, с. 126].

Дискурс – це найвища структурна одиниця мовленнєвої комунікації, складне поєднання вербального і невербального. Дискурс постає як щось конкретне, індивідуальне, більш мовленнєве, ніж саме мовлення, і водночас більш абстрактне, загальне, мовне, яке піддається вивченню за допомогою традиційних мовознавчих методів. Дискурс як складне поєднання мовного і позамовного є центральним у соціальному комунікативному житті особистості, відображає умови й обставини, в яких існує: мету і наміри комуніканта та комуніката, умови мовленнєвої ситуації, соціальні, історичні, національні, релігійні чинники; асоціації із набутим життєвим досвідом тощо.

Отже, дискурс як складне комунікативне явище стосується спілкування як мовленнєвого процесу; як певне реальне висловлювання містить вербальні та невербальні одиниці, передбачає наявність мовця та слухача й намір комуніканта певним чином впливати на іншого.

Дискурс не можна розглядати поза комунікативною ситуацією, у якій він здійснюється. Дискурс містить «живий текст», розрахований на вплив на співрозмовника / співрозмовників у його діяльнісному сенсі на тлі тих подій, що в ньому розвиваються. Дискурс відображає складники комунікації, обставини, в яких і для яких він створений, а саме: комунікативну мету і наміри, взаємостосунки комунікантів, соціальні умови спілкування, жанрові та стилістичні особливості висловлювання тощо.

Нині класифікація дискурсу здійснюється на основі різних класифікаційних ознак. І. Шевченко та О. Морозова виділяють типи дискурсів за такими класифікаційними ознаками:

- 1) за формою: усний і письмовий;
- 2) за видом мовлення: монологічний або діалогічний;
- 3) за адресатним спрямуванням: інституційний і персональний (буттєвий);
- 4) за умов різних настанов і комунікативних принципів: аргументативний, конфліктний та гармонійний дискурси;
- 5) за соціально-ситуативним параметром: політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, науковий, електронний (інтернет-дискурс), медійний дискурс (засобів масової інформації) тощо;
- 6) за різноманітними характеристиками адресанта і адресата: соціально-демографічний критерій (дитячий, підлітковий дискурси та дискурс людей похилого віку, дискурс жіночий і чоловічий, дискурс мешканців міста й села);

соціально-професійний критерій: дискурс моряків, будівельників, шахтарів); соціально-політичний критерій (дискурс комуністів, демократів);

7) за функціональною та інформативною складовими: спілкування інформативне (емотивний, оцінний, директивний дискурси) та фатичне;

8) за критерієм формальності та змістовності у функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення: художній, публіцистичний, науковий, офіційний, неофіційний та інші [11, с. 233–236].

Чільне й особливе місце у класифікації поняття «дискурс» займає науковий дискурс, в межах якого відбувається продукування, сприймання та осмислення, верифікація та поширення наукового знання в межах академічного середовища. Патріція Біссел вперше у 1999 р. використала поняття «науковий дискурс», протиставляючи дискурс наукової спільноти та ненауковий дискурс, і підкреслила, що опанування науковим дискурсом є важливим етапом соціалізації особистості в академічній (науковій) сфері.

Науковий дискурс, на думку Т. Маслової, – це «своєрідне віддзеркалення наукового тексту у свідомості конкретного індивіда в конкретній ситуації і в конкретний момент часу [8]». Ільченко О., Шаля О. розуміють науковий дискурс як «особливий тип взаємодії, в основі якої лежать комунікативні стратегії і тактики, які використовує мовець задля впливу на свого адресата, і які відбивають як загальні типологічні, так і етноспецифічні особливості» [5].

Науковий дискурс – це тип комунікації в академічному середовищі; складне поєднання вербального і невербального у процесі наукової комунікативної взаємодії; «живий науковий текст в дії», занурений в певний соціальний контекст.

Науковий дискурс вимагає суворого дотримання норм наукового стилю мовлення, наукового етикету, культури наукового мовлення; регулюється чіткими соціальними, інституційними та етичними нормами. Науковий дискурс спрямований на пошук, аналіз, синтез наукового знання, дослідження наукової проблеми, поширення і пояснення результатів дослідження. Науковий дискурс використовує терміни, кожен з яких має чітку дефініцію, що мінімізує можливість полісемантичного тлумачення. Науковий дискурс реалізується у процесі реальної / віртуальної одномоментної / позачасової міжособистісної взаємодії комунікантів, що мають специфічні ролі (вчений, дослідник, науковий керівник, аспірант, докторант, опонент, рецензент, член спеціалізованої вченої ради та ін.). Науковий дискурс функціонує в особливому середовищі: наукова спільнота, науково-дослідний інститут, наукова лабораторія, наукове товариство, редакційна колегія, експертне товариство, мережевий науковий простір та ін. Науковий дискурс є мистецтвом вербальної та невербальної взаємодії вчених, дослідників. У процесі наукового дискурсу представники певної наукової спільноти обмінюються задумами, ідеями, концепціями,

думками, перебігом і результатом досліджень. Науковий дискурс реалізується через науковий стиль мовлення.

Науковий стиль – це функційний різновид літературної мови, що обслуговує різні галузі науки, техніки, виробництва, освіти і реалізується у специфічних текстах різних жанрів. Основна функція наукового стилю мовлення – пізнавально-інформативна: добути знання, осмислити, з'ясувати і пізнати їх, повідомити про них, аргументувати наукову думку. Мова науки інформує про науково-технічний розвиток суспільства, за допомогою неї особистість розвиває своє мовлення, мислення, інтелект. Науковий стиль представлений у підручниках, фахових журналах, монографіях, статтях та ін. Метою наукових праць є точне, логічне, однозначне викладення думок автора. У науковій мові, як і в самій науці, аналіз необхідний для отримання синтезу. Основна форма мислення в науковій галузі – поняття і терміни. Виходячи із мети й адресата мовлення, розрізняють декілька підстилів у самому науковому. Власне науковий повідомляє про досягнення автора коло фахівців певної галузі науки чи техніки. Науково-популярний знайомить, впливає, зацікавлює широке коло людей досягненнями науки. Науково-навчальний дає систему знань на певному етапі розвитку особистості. Науковий стиль належить до книжних стилів мовлення, яким властиві попередня підготовленість висловлювання, ґрунтована обізнаність з порушеною проблемою, монологічність і сувора унормованість.

Основні характерні риси наукового стилю, що пояснюється характером мислення, – це абстрактність, логічність, точність, ясність, об'єктивність.

Абстрагованість створюється шляхом використання мовних одиниць абстрактного або узагальненого значення: абстрактних іменників (*сюжет, функція, когнітивістика*), граматичної форми однини із значенням певного поняття як класу предметів (*вовк – це хижий ссавець*), дієслів теперішнього часу із значенням позачасовості (*вода кипить при температурі 100 градусів С*), термінів (*система координат, ступені порівняння, індивід, мотивація*), неозначено особових та безособових речень.

Логічність виявляється в послідовності, доказовості й аргументованості, побудові висловлювання відповідно до законів логіки із збереженням зв'язків реальної дійсності. Основними умовами дотримання логічності є логічність мислення, знання і правильне використання мовцем мовних засобів для точної передачі думки. Для вираження логічних зв'язків використовують функційно-стилістичні засоби, що вказують на: послідовність викладу думок (*по-перше, потім, спочатку*), заперечення (*проте, тим часом, але, тоді як*), причинно-наслідкові відношення (*таким чином, тому, завдяки цьому*), перехід від однієї думки до іншої (*зупинимося на.., зупинимося на...*), висновок (*отже, таким чином, зазначимо...*).

Точність формується на основі зв'язку мовлення з дійсністю і мисленням. Досягнення точності здійснюється на основі ґрунтовного знання теми спілкування і предмета комунікативної взаємодії, мовної системи і демонстрації високого рівня комунікативно-мовленнєвих навичок. Точність – це відповідність змісту висловлювання дійсності та реальності. Забезпечується шляхом використання термінів (*косинус, фокус, корінь, мембрана*), слів у прямому значенні (*колос, залізний, промінь, голова*), уточнень у вигляді зносок, цитат, цифрових даних.

Ясність – це зрозумілість наукового тексту для співрозмовника. В усному мовленні ясність досягається за допомогою чіткої дикції, наголосу, інтонації, тону мовлення та ін. У писемному мовленні – дотриманням орфографічних і пунктуаційних норм, членуванням тексту на абзаци та ін.

Об'єктивність викладу полягає у зваженості оцінювання ступеня дослідження проблеми, шляхів її розв'язання, рівня завершеності її вивчення, обґрунтованості результатів тощо.

Норми наукового стилю мовлення зумовлюють добір і використання мовних засобів. Для наукового стилю характерні такі лексичні одиниці: терміни (*алгоритм, квант, синтез, імпульс, валентність*), поняття (*істина, культура, енергія, теорія, свідомість*), сталі словосполучення, що становлять одне поняття (*питома вага, причинно-наслідковий зв'язок, експериментальні дані, державний бюджет, критична маса*); слова у прямому значенні (*структура, формула, результат, доказ, таблиця*). Характерною є відсутність емоційно забарвленої лексики, розмовний слів, експресивних висловів. Образні засоби (порівняння як форми логічного мислення і метафори, що означають загальну властивість предмета) вживаються в гуманітарних, природничих науках і лише окремими авторами. Щодо словотвору наукової мови, то їй властиві слова суфіксального і префіксального способу творення, складні та складноскорочені слова. Абстрактно-узагальнений характер мовлення наукового стилю зумовлює відбір морфологічних одиниць. Наукова мова носить іменний характер, дієслова (здебільшого недоконаного виду) в науковому контексті мають позачасове значення. Щодо категорії особи, використовується 1-ша особа множини щодо дій автора та 3-я особа для характеристики предметів, явищ, понять. Широко вживаються дієслова неозначеної форми. Число іменників має зменшене граматичне значення – однина в науковій мові означає загальне поняття. Особливим для наукового стилю є і синтаксис. Переважають складні речення (зокрема складнопідрядні) над простими. Прості речення переважно ускладнені різноманітними зворотами. Речення за метою висловлювання майже виключно розповідні. Широко представлені односкладні речення (безособові і неозначено-особові). Характерний складений присудок, однорідні члени речення, прямий порядок слів у реченні. Кожний різновид наукового

стилю має чітку структуру на всіх рівнях, починаючи з фонетики і закінчуючи текстом, та виконує основну функцію – пізнавально-інформаційну.

Науковий стиль мовлення оперує низкою різноманітних жанрів. Жанр – це різновид функційного стилю мовлення, форма мовного спілкування, продиктована певними умовами побудови композиційно цілісного висловлювання. Основна вимога до вибору жанру висловлювання – це комунікативна ситуація (адреса, мета спілкування, місце, умови тощо).

До основних жанрів наукового стилю мовлення належать:

- підручник – книга, в якій системно викладено інформацію з певної галузі знань і яку використовують в системі освіти на різних рівнях;
- посібник – видання, що доповнює або замінює підручник у викладі навчального матеріалу з певного предмета, дисципліни;
- стаття – науковий твір невеликого розміру, присвячена певній темі і розрахована на фахівців, котрі обізнані у тій темі;
- тези – лаконічно сформульовані основні положення наукового дослідження, наукової статті, доповіді;
- рецензія – стаття, в якій авторитетний фахівець дає оцінку й аналіз певного дослідження, статті, монографії тощо;
- дисертація – наукова праця, яку захищають для одержання наукового ступеня;
- монографія – ґрунтовне дослідження, де висвітлюється певна тема, проблема, дослідження;
- реферат – короткий виклад великого дослідження або праць з певної наукової проблеми;
- анотація – стисла характеристика наукової роботи / дослідження з погляду змісту і призначення;
- відгук – це висновки уповноваженого авторитетного фахівця про наукову роботу / дослідження та ін.

Академічна комунікативна компетентність передбачає розвиток умінь працювати з різними джерелами наукової та навчальної інформації⁴ сприймати, розуміти, аналізувати, синтезувати наукову та навчальну інформацію; створювати різні жанри наукового стилю мовлення.

Академічна ідентичність відображає, як особистість усвідомлює себе в академічному середовищі, приймає і втілює цінності, норми наукової спільноти. Формування академічної ідентичності відбувається шляхом вивчення норм наукового стилю мовлення, особливостей наукового дискурсу, тісно пов'язана із академічною доброчесністю, виявляється у вміннях сприймати і реалізовувати науковий дискурс, точно, логічно, правильно аргументовано виражати наукову думку, здійснювати наукове спілкування, обговорювати і верифікувати знання та дослідження. Академічна ідентичність є внутрішньою

мотивацією здобувача освіти, який керується цінностями наукового пошуку, етичними нормами академічної доброчесності і чітко усвідомлює свою роль у процесі наукового пошуку, реалізації наукового дослідження і створення наукового дискурсу.

Важливими є шляхи вивчення української мови в контексті наукового дискурсу, які мають бути системними і охоплювати лінгвістичні та комунікативно-діяльнісні аспекти.

Процес вивчення української мови в аспекті наукового дискурсу передбачає формування у здобувача освіти системних теоретичних знань, вироблення практичних умінь та навичок і набуття досвіду їх застосування у практиці. Продуктивними в цьому аспекті є різнотипні вправи, завдання, кейси, представлені нижче.

Вправа 1. Дібрати власне українські відповідники до іншомовних слів.

I. Репрезентувати, потенціал, експертиза, санкція, конфіденційний, турне, круїз, асортимент, фундатор, фіктивний, екзит-пол, консенсус, феномен, фікція, резерв.

II. Бар'єр, імітація, фотокартка, журнал, менеджер, консолідація, компроміс, критерій, ліміт, локальний, баланс, елемент, субсидія, конкуренція, менеджмент.

III. Пріоритет, генерація, стимул, експеримент, авторитет, аванс, ідентичний, бізнес-ланч, голкіпер, дайджест, дилер, імідж, кастинг, промоушн, раціонально.

IV. Аргумент, актуальний, аномалія, адаптація, апеляція, дикція, демонструвати, компенсувати, акумулювати, еквівалент, інновація, ревізія, імплементація, верифікація, девальвація.

Вправа 2. Відредагувати науковий текст.

1. Темп генерації знань став настільки високим, що випускник вищого навчального закладу тільки тоді зможе творчо підійти до розробки сучасних наукових концепцій, коли безпосередньо бере участь у їхній розробці. 2. Принцип сполучення наукової праці з навчання стає діючим фактором формування фахівця. 3. Участь студентів у науковій праці, введення дослідницьких елементів у різні форми навчальних пар є ефективним засобом подолання відомого протиріччя між масовим характером підготовки у ВЗО і потребами розвитку в кожного студента самостійності й ініціативності. 4. Прищеплення студентам цих багато в чому нетрадиційних і складних вмінь і навичок вимагає повного перегляду системи підготовки майбутніх фахівців, що має торкатися усіх сторін навчального процесу.

Вправа 3. Оберіть одну із сучасних наукових шкіл у певній галузі знань. Наприклад, психологічна наукова школа (когнітивно-поведінкова терапія, транзакційний аналіз, позитивна психологія, нейропсихологія тощо).

Охарактеризуйте наукову школу за критеріями:

- лідер (або засновники).
- ключові ідеї (основні гіпотези).
- специфічні методи (інструменти дослідження чи терапії).
- основна мета (що вона прагне вирішити).

Вправа 4. Оберіть одне із власних (або гіпотетичних) досліджень. Напишіть два коротких тексти (5-7 речень) у науковому стилі мовлення. Дослідіть у двох текстах лексику, синтаксис і логіку.

Текст 1. Розповідь. Опишіть хронологію проведення експерименту.

Текст 2. Роздум. Сформулюйте теоретичне обґрунтування вашого дослідження.

Вправа 5. Знайдіть уривок зі статті у галузі вашого (або гіпотетичного) дослідження іноземною мовою. Перекладіть текст, створіть непряме цитування відповідно до норм наукового стилю української мови.

Вправа 6. Проаналізуйте текст відповідно до норм наукового стилю мовлення. Відредагуйте текст відповідно до вимог об'єктивності, точності і логічності.

Текст 1. В цій науковій праці ми розглядаємо цікаву тему: як стрес впливає на студентів-психологів. Мої спостереження показують, що вони часто нервують перед іспитами. Я так думаю, що це тому, що вони дуже відповідально ставляться до навчання, і це, як на мене, нормально

Текст 2. Теорія Фрейда, наскільки я пам'ятаю, говорить про несвідоме. Це, по суті, така собі велика скринька, де ми ховаємо всі свої проблеми. Він, Фрейд, вважав, що ці проблеми вилазять назовні у снах. Тому, якщо ти бачиш поганий сон, це, скоріш за все, сигнал від твого несвідомого.

Текст 3. Проблематика емоційного інтелекту зараз дуже популярна, про неї всі говорять. Я думаю, що це важливо, тому що в сучасному світі без емоційного інтелекту нікуди. Хто вміє «розуміти» себе і «читати» інших — той і молодець.

Вправа 7. Охарактеризуйте 5–7 термінів в аспекті вашого (або гіпотетичного) наукового дослідження. Визначте дефініції кожного терміну, сформульовані різними вченими. З'ясуйте, яка дефініція і чому є найбільш вичерпною, на вашу думку. Сформулюйте власне визначення термінів.

Вправа 8. Уявіть, що ви отримали коментар від рецензента до вашої наукової статті. Напишіть коротку відповідь рецензенту, використовуючи об'єктивний науковий стиль. Ваша відповідь має містити чітке пояснення методології або логіки, що призвела до висновку.

Надмірне узагальнення. У розділі ви стверджуєте, що ваші висновки універсальні для всіх вікових груп. Однак, вибірка включала лише молодих людей віком 18-22 роки. Це узагальнення є надмірним і потребує уточнення.

Методологічна неточність. Ви згадуєте використання якісного методу глибинного інтерв'ю, але не описуєте процедуру його проведення, зокрема кількість респондентів та критерії аналізу даних. Ця інформація є критично важливою для відтворення дослідження.

Термінологія. Ви використовуєте терміни «емоційна гнучкість» та «емоційна компетентність» як взаємозамінні, що є некоректним. Необхідно чітко розмежувати ці поняття та обґрунтувати ваш вибір терміна.

Вправа 9. Створіть анотацію до свого (або гіпотетичного) дослідження / статті. Анотація повинна містити не більше 150 слів і включати: актуальність, мету, методи та очікувані результати. Зверніть увагу на лаконічність і насиченість термінами.

Вправа 10. Схарактеризуйте учасників (комунікантів) наукового дискурсу з точки зору їхніх спільних цінностей та статусно-рольових позицій. Чому вони виступають суб'єктами спілкування? Опишіть комунікативну ситуацію наукового дискурсу.

Вправа 11. Проаналізуйте комунікативні ситуації. Поміркуйте, у якій із цих ситуацій дискурс є більш «живим» і чому. Визначте, які екстралінгвістичні чинники (психологічні, соціальні, часові та ін.) впливають на кожну ситуацію і як вони змінюють сприйняття «тексту».

Ситуація 1. Аспірант обговорює нову гіпотезу зі своїм науковим керівником під час онлайн-конференції (Zoom та ін.);

Ситуація 2. Аспірант читає класичну статтю з психології, опубліковану 1970 року.

Вправа 12. Оберіть складне речення з іноземної (або української) наукової статті. Сформулюйте варіанти його цитування у вашій дисертації: 1) Прямая цитата; 2) Непряме цитування (перифраз); 3) Непряме цитування з використанням вставного речення для підсилення логіки.

Висновки. У сучасному суспільстві важливим для формування компетентної особистості є вироблення вмінь розуміти, інтерпретувати, генерувати, створювати науковий дискурс, оскільки його значення і вплив сприяє позитивному науковому спілкуванню й у наш час виходить за межі академічного середовища. Вивчення наукового дискурсу сприяє розвитку в особистості критичного мислення, формує стійкість до маніпулятивних технологій, підвищує медіаграмотність, сприяє дотриманню академічної доброчесності. Науковий дискурс слугує певною матрицею для формування високого рівня комунікативної компетентності особистості, є важливим складником інтелектуального розвитку особистості, котра має здатність до системного пізнання та продуктивної взаємодії у соціумі. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробленні комунікативного практикуму для здобувачів вищої освіти.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
2. Дискурс. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81>
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В. Г. Кремень.]. К. 2008. 1040 с.
4. Єрмоленко С. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К. : Либідь, 2001. 224 с.
5. Ільченко О.М., Шаля О.І. Дискурсивна когерентність та взаємодія наукового дискурсу з іншими в контексті постмодернізму. *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. 2012. С. 124–131.
6. Кучеренко І., Мамчур Л. Основи мовної комунікації : навчальний посібник. Умань. 2018. 270 с.
7. Лісовий В.С. Дискурс. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / за ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ. 2007. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24374
8. Маслова Т. Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигм. *Англїстика й американїстика* : збірник наукових праць. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту. 2012. Вип. 10. С. 39–43.
9. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. К. : Знання, 2005. 399 с.
10. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. За ред. М. Пентиліук. К. : Ленвіт, 2003. 149 с.
11. Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. Монографія. Харків: Констант, 2005.

References:

1. Batsevych, F.S. (2007). Slovnynk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Glossary of Intercultural Communication Terms]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
2. Dyskurs. Vikipediia [Discourse. Wikipedia]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81> [in Ukrainian].
3. Kremen V. H. (Ed.). (2008). Entsiklopediia osvity [Encyclopedia of light]. Kyiv. [Ukr].
4. Yermolenko S. (2001) Ukrainska mova. Korotkyi tлумachnyi slovnyk lnhvistychnykh terminiv [Ukrainian language. A brief explanatory dictionary of linguistic terms]. Kyiv: Lybid. [Ukr].
5. Ilchenko O.M., & Shalia O.I. (2012). Dyskursyvna koherentnist ta vzaiemodiia naukovooho dyskursu z inshymy v konteksti postmodernizmu [Discursive coherence and the interaction of scientific discourse with others in the context of postmodernism]. *Linhvistyka KhKhI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy – Linguistics of the 21st century: new research and perspectives*. [in Ukrainian].
6. Kucherenko I., & Mamchur L. (2018). Osnovy movnoi komunikatsii [Basics of verbal communication]. Uman. [in Ukrainian].
7. Lisovyi V.S. (2007). Dyskurs. Entsiklopediia Suchasnoi Ukrainy [Discourse. Encyclopedia of Modern Ukraine]. Kyiv. Retrieved from https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24374 [in Ukrainian].
8. Maslova T. (2012). Typolohiia naukovooho dyskursu v suchasni movoznavchii paradyhm [Typology of scientific discourse in modern linguistic paradigms]. *Anhlistyka y amerykanistyka – Dnipropetrovsk: Publishing house of Dnipropetrovsk National University*. Vyp. [in Ukrainian].

9. Kurliand Z. N., Khmeliuk R. I., Semenova A. V. ta in. (2005). Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher education pedagogy]. Kyiv : Znannia. [in Ukrainian].

10. Pentyliuk M. (Ed.). (2003). Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi linhvodydaktyky [Dictionary-reference on Ukrainian linguodidactics]. Kyiv : Lenvit,. [in Ukrainian].

11. Shevchenko I.S., & Morozova O.I. (2005). Dyskurs yak myslennievo-komunikatyvna diialnist [Discourse as a thinking and communicative activity]. Kharkiv: Konstant. [in Ukrainian].